

תורת אמך

ביאורי סוגיות והדרכה לימודית

מסכת ברכות -

פרקים ראשון - שלישי

הלכות קריאת שמע

סוגיה כט: פרקדן בקריאת שמע

נכתב בסייעתא דשמיא

על ידי

אליהו מאיר ליפשיץ

ב"ר חיים שמאי ז"ל

ישיבת ברכת משה, מעלה אדומים

סוגיה כט: פרקדן בקריאת שמע

*

רקע

הסוגיה עוסקת באיסור קריאה בשכיבה על הגב או על הבטן.

מקורות

- א. גמ' יג: "אמר רב יוסף פרקדן לא יקרא קריאת שמע... דבעל בשר הוה"
 ב. רש"י ד"ה כי מצלי שפיר דמי
 רמב"ם הל' קריאת שמע פ"ב ה"ב והשגת הראב"ד [עיי'ן כסף משנה (ד"ה כתב) הגרסה הנכונה בדברי הראב"ד]
 תלמידי רבינו יונה טו. ד"ה שנים, "ואיכא למידק דהיכי אמר מחזיר פניו וקורא..."
 ג. שו"ע סי' סג סע' א, משנה ברורה וביאור הלכה ד"ה מאחר שכבר שוכב

הסבר הסוגיה

אמר רב יוסף: פרקדן - לא יקרא קריאת שמע. [גמ' יג:]

רב יוסף אומר שאסור לקרוא קריאת שמע כשהוא פרקדן, זאת אומרת שוכב על ערפו או על פניו¹. מקשה הגמ' מה החידוש בדברי רב יוסף, הרי רבי יהושע בן לוי אסר לשכב פרקדן גם כשאינו קורא קריאת שמע (שמא יתקשה אברו). מתרצת הגמ', שרב יוסף אסר לקרוא קריאת שמע אפילו כשהוא "מצלי" [=מוטה על צדו]. נחלקו הראשונים מהו "מצלי":

רש"י [ד"ה כי מצלי] מפרש: "כשהוא מוטה על צדו מעט שפיר דמי, אבל מקרי קריאת שמע אפילו מצלי נמי אסור שמקבל עליו מלכות שמים דרך שררה וגאווה". משמע מפירושו שאיסור שכיבה פרקדן נאמר רק כששוכב לגמרי על גבו, ואם מטה מעט לצד שפיר דמי, וקריאת שמע אסור אף כשמטה מעט, אך מותר לקרוא קריאת שמע כשהוא שוכב על צדו. כך פוסק גם הרמב"ם [פ"ב ה"ב]: "קורא הוא והוא שוכב על צדו" [החלוקה בין הטיה מעט להטיה גמורה נועדה להסביר את דברי רב יוסף. אם אסור לקרוא קריאת שמע בשכיבה על הצד, מדוע רב יוסף אמר "פרקדן לא יקרא קריאת שמע"].

תלמידי רבינו יונה [טו. ד"ה שנים] חולקים על רש"י והרמב"ם ומפרשים ש"מצלי" הוא שוכב על צדו, ואסור לקרוא קריאת שמע בשכיבה על הצד, אלא בשיבה בלבד.

¹ רש"י [ד"ה פרקדן] ותלמידי רבינו יונה [ז: ד"ה פרקדן] אומרים שפירוש פרקדן הוא שוכב על ערפו, רשב"א [ד"ה פרקדן] וריטב"א [ד"ה אמר רב יוסף] סוברים שגם שוכב על פניו נקרא פרקדן.

הגמ' [יג:] אומרת שלבעל בשר שאינו יכול לקרוא כראוי מותר לקרוא כשהוא מצלי. הרמב"ם [פ"ב ה"ב] מוסיף שהיתר זה נאמר גם לחולה, ותלמידי רבינו יונה [טו. ד"ה שנים] מוסיפים שהיתר זה נאמר גם לשוכב ערום, שיש לו טרחה רבה לחזור וללבוש בגדיו.

סיכום

נחלקו הראשונים בדין קריאת שמע כשהוא מוטה על צדו:

רש"י והרמב"ם פוסקים שמותר לכתחילה לקרוא כשהוא שוכב על צדו, ולבעל בשר ולחולה שאינם יכולים להתהפך על צדם מותר לקרוא כשהם מוטים מעט. תלמידי רבינו יונה חולקים, ולדעתם אין לקרוא בשכיבה על הצד אלא בישיבה בלבד. בעל בשר, חולה או ערום שטרחה לו לחזור ולהתפלל, יכולים לקרוא אף בהטיה על הצד.

הלכה

השו"ע [סי' סג סע' א] פוסק כדעת רש"י והרמב"ם שמותר לקרוא קריאת שמע כשהוא שוכב על צדו. הרמ"א משיג שמותר לקרוא בשכיבה על הצד רק כשכבר שכב ויש טרחה לעמוד. מפרש המגן אברהם [סק"א] שהרמ"א פוסק כתלמידי רבינו יונה, ומתיר לקרוא בשכיבה רק כשפשט בגדיו.